

ЦІНОУТВОРЕННЯ В УМОВАХ РИНКОВИХ РЕФОРМ

О.В.Майорова, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

Розглянуто особливості формування цін в умовах поглиблення ринкових реформ, обґрунтовується необхідність узгодженого системного ціноутворення.

Рассмотрены особенности формирования цен в условиях развития рыночных реформ, обоснована необходимость согласованного системного ценообразования.

Постановка проблеми. Характер цінкових зрушень та ринкової кон'юнктури, які проявилися у пореформений період, вказують на деякі суперечності, які є не характерними для моделі ринкового ціноутворення. Перед усім це стосується динаміки цін, яка попри скорочення сукупного попиту населення, так і суб'єктів господарювання продовжувала зростати. Починаючи з 1990 до 2000р., в Україні динаміка споживчих цін постійно випереджала зростання заробітної плати. За цей період її купівельна спроможність впала до 37% відносно рівня 1990 року. Проте і деяке випередження темпів зростання заробітної плати над цінами, яке відбувалося після 2000р., не виправило ситуацію. Купівельна спроможність заробітної плати у 2005р. склала лише 75% рівня 1990 року. Сукупна платоспроможність суб'єктів підприємницької діяльності також мала тенденцію до скорочення. На це вказують показники фінансових результатів діяльності. До 2000 року вони постійно зменшувалися за одночасного розширення кількості підприємств, які мали збитки. У 2003 році їхня кількість по економіці України склала більше 40%, а в окремих галузях і більше половини.

На неринкові прояви поведінки вказує і структурна побудова ціни. Підприємства, не зважаючи на характерний для ринкової економіки фінансовий інтерес до збільшення прибутковості роботи, не намагалися шукати шляхів здешевлення виробництва, а навпаки, мирилися з його подорожчанням. В період трансформаційних зрушень рентабельність впала з 25,6% до 2,7%. Після 2000 року її рівень хоч дещо зростає, але лишився неприродно малим.

Неадекватність впливу ринкової кон'юнктури на характер цінових коливань, а також неринкові прояви поведінки суб'єктів господарювання визначають специфічність моделі ціноутворення в Україні, що вимагає розробки адекватних заходів щодо суттєвого покращення цінової політики.

Стан вивчення проблеми. Питання регулювання цін достатньо детально досліджено як зарубіжними, так і вітчизняними вченими. На поточний момент вже описано моделі ціноутворення для ринків з різним ступенем досконалості конкуренції, визначено фінансові інструменти впливу на цінову динаміку залежно від макроекономічної ситуації. Цими питаннями займалися: Макконел К.Р., Портер М., Тарасевич В.М., Уткін Е.А., Шкварчу Л.О. та інші.

Разом з тим, у багатьох вітчизняних виданнях не розглядається процес ціноутворення в широкому розумінні як процедури між секторального формування і узгодження цін ринкового середовища.

Виклад результатів дослідження. Ціна є економічною категорією, від якої залежить діяльність підприємства та його ефективність. Процес встановлення та розробки ціни називається ціноутворенням. Відповідно до діючої в Україні економічної системи виокремлюють ринкове ціноутворення та командно-адміністративне.

Ринкове ціноутворення базується на загальних об'єктивних і суб'єктивних законах, що діють у суспільстві. Головними з них є закони вартості, попиту, пропозиції, товарно-грошового обігу, корисності благ. Саме вони визначають особливості ціноутворення й подальшу його політику на підприємстві.

Командно-адміністративне ціноутворення базується переважно на принципі витратного механізму формування ціни і здійснюється державними органами. В основу цього принципу ціноутворення покладено витрати підприємства, пов'язані з виробництвом товару, наданням послуг і встановленням нормативного прибутку, отримання та розподіл якого здебільшого контролюється державою. В аграрному секторі економіки України має місце цінова політика

держави, яка ґрунтується на участі ресурсів держбюджету в регулюванні економіки.

Процес ціноутворення здійснюється на основі методології, тобто сукупності загальних принципів, правил, методів розробки цін, формування концепції ціноутворення, визначення системи цін у державі. Методологія процесу ціноутворення є єдиною для будь-якої системи незалежно від того, хто їх встановлює, терміну дії, сфери діяльності підприємства. На основі методології розробляється політика ціноутворення підприємства, а також її стратегії.

Реалізація проголошеного Україною на початку 90-х років минулого століття курсу на ринкові перетворення докорінно змінила умови функціонування і засоби регулювання як окремих сфер економічних відносин, так і економіки в цілому. В оновленій моделі регулювання економіки відбувся суттєвий перерозподіл владних повноважень на користь господарюючих суб'єктів, який було здійснено на основі всеохоплюючої лібералізації господарської діяльності і отриманої в зв'язку з цим підприємствами всіх форм власності права вільного розпорядження фінансовими ресурсами і організації на власний розсуд виробничого процесу та збуту продукції. Посиленню ролі господарської самостійності надала і широкомасштабна лібералізація цін, яка була проведена у 1994 році. Зараз регулювання цін поширюється лише на обмежене коло товарів. Решта цін формується на ринкових засадах, виходячи з попиту та пропозиції і регулюється нормами антимонопольного законодавства.

Аналіз формування сучасної системи ціноутворення в Україні показує, що обрана модель вільного ринкового регулювання цін на товарних ринках була заснована за умов, коли більшість функціональних ринків тільки створювалася. Це й досі не діє у повному обсязі ринок землі. Недостатнім є нормативно-правове забезпечення діючих функціональних ринків, внаслідок якого допускаються зловживання при формуванні цін на цих ринках, відхід від ринкових принципів ціноутворення і реалізації завдань відповідних ринків. Результатом такої невідповідності став диспаритет товарообміну між суб'єктами, на основі якого були зорієнтовані

фінансові потоки, які виснажили одні сектори економіки і за рахунок цього — посилили інші.

Тривале зниження вартості життя і ціни робочої сили, наприклад, позначалося на темпах їхнього приросту і якості. В останні роки склалася доволі стійка тенденція депопуляції населення, зниження рівня його здоров'я, професійно-технічної підготовки. Аналогічна ситуація спостерігається і на фондовому ринку, де внаслідок спотворення реальної вартості приватизованого майна відбулося зниження капіталізації цього ринку, що суттєво зменшило відтворювальну основу виробництва, розширило процес його фізичного старіння, скоротило економічний потенціал. Натомість в Україні, в тому числі і через систему регуляторних заходів, які підтримували відносно високу вартість грошей, був створений достатньо привабливий для інвестицій, а значить і для власників грошей, фінансовий сектор. Проте, така система нерівноправного на окремих ринках ціноутворення веде до нераціонального розподілу створеної вартості, штучного посилення ролі окремих структур у формуванні фінансового результату, деформація відтворювальних пропорцій, на основі яких посилюється соціальна нерівність, деформації структури виробництва, відбувається тінізація економіки.

Застосування моделі системного взаємоузгодженого ціноутворення передбачає розробку і впровадження відповідного методичного забезпечення, політики формування і регулювання цін на окремих функціональних ринках.

Спираючись на досвід ціноутворення у країнах із ринковою економікою, де особливе значення надається підтримці життєвого рівня населення, доцільне також запровадження прямого контролю за формуванням цін на предмети й послуги першої необхідності. Необхідно здійснити вибір пріоритетних галузей і сфер національної економіки і визначити суб'єкти послідовної цілеспрямованої державної цінової політики, посилити пряме й непряме регулювання цін у сільському господарстві та деяких сферах промисловості і торгівлі.

У сільському господарстві виробництво більше залежить від природно-кліматичних умов, спостерігаються відмінності в продук-

тивності худоби і земель. Нееластичність попиту на сільськогосподарську продукцію — причина того, що навіть невеликі зміни в обсягах виробництва, зумовлені погодними умовами, спричиняють значні зміни цін і фермерських доходів. Отже, аграрний сектор особливо потребує державного регулювання. За умов ринку держава має стати посередником, що регулює ринок та корегує можливі кон'юнктурні спади і піднесення економіки.

В Україні, на жаль, не на всіх функціональних ринках ціни забезпечують об'єктивні параметри відтворення ресурсів. Перед усім це стосується ринків робочої сили та засобів виробництва. Існує висока імовірність заниження цін і на ринку землі, коли він почне функціонувати в повній мірі. А тому в Україні вільне ціноутворення на товарних ринках посилює розбалансованість економіки. На період врегулювання цін на функціональних ринках, необхідно ввести ринкове (непряме) регулювання і на товарних ринках з тим, щоб не поглиблювати вже існуючі структурні диспропорції. В даному випадку утримання цін за допомогою товарних інтервенцій за одночасного доведення цін на функціональних ринках до нормального рівня дозволить переорієнтувати фінансові потоки і створити гармонійну систему розподілу фінансових ресурсів між суб'єктами економіки на конкурентній основі відповідно до вкладу кожного.

Висновки і пропозиції. Орієнтація економіки України на поглиблення ринкових реформ вимагає створення гармонійної системи розподілу фінансових ресурсів з урахуванням рівноправності інтересів всіх власників (капіталу, робочої сили, засобів виробництва, землі), що посилюють конкуренцію за сфери застосування праці і створить основу для економічного зростання. Розв'язання цієї проблеми можливе за умови застосування моделі системного, взаємоузгоджувального ціноутворення на функціональних і товарних ринках. В основу цієї моделі мають бути покладені наступні принципи:

- обов'язкового відшкодування об'єктивних витрат відтворення на функціональних ринках відповідних ресурсів за умови їхнього ефективного використання;

- обґрунтованості параметрів об'єктивного відшкодування витрат на відтворення відповідних ресурсів;
- взаємоузгодженості позицій державних і підприємницьких структур та найманих працівників щодо механізмів і масштабів непрямого регулювання цін на окремих функціональних ринках;
- взаємозалежності цін на функціональних і товарних ринках;
- відповідальності за порушення об'єктивних вимог при визначенні мінімальних цін на функціональних ринках.

За умови, коли ціни на відповідних функціональних ринках будуть забезпечувати необхідний рівень відтворення ресурсів і формувати пропозицію їх на конкурентній основі, ціноутворення на товарних ринках може бути вільним і сприятиме розподілу ресурсів між секторами економіки і окремими суб'єктами відповідно до участі їх у створенні доданої вартості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герасименко В.В. Ценообразование: Учеб. Пособие. – М.: Инфра-М, 2005.
2. Дейли Дж. Л. Эффективное ценообразование – основа конкурентного преимущества/ Э.В. Кондукова (пер. с англ. И ред.) – М.: СПб.; К.: Вильямс, 2004.
3. Павленко А.Ф., Корнієв В.Л. Маркетингова політика ціноутворення. – К.: КНЕУ, 2004.
4. Тарасович В.М. Ценовая политика предприятия. 2-е изд. – СПб.: Питер, 2003.
5. Уткин Э.А. Цены. Ценообразование. Ценовая политика. – М.: ЭКМОС, 1997.
6. Ценообразование и рынок/ Пер. с англ.; под ред. Е.И. Пунина, С.Б. Рычкова. – М., 1992.